

ELEMENTE INTRODUCTIVE ÎN SINOLOGIA ROMÂNEASCĂ

Eugen STRĂUȚIU¹

INTRODUCTORY ELEMENTS IN ROMANIAN SINOLOGY

ABSTRACT

Until 2022, the research of the Chinese world („sina” – Chinese, „logos” – knowledge) was not the subject of a separate investigation, as a research direction that would engage the multi- and interdisciplinary efforts of the Romanian researchers. In fact, we do not have a single work (article, study, book chapters or book) that photographs the main works of Romanian authors, classifies them by comparative analysis, evaluates performance and perspective.

This effort must be made, not just for scientific reasons. If, until the middle of the twentieth century, China was for Romanians an exotic, distant world, difficult to access by means of transport of the time, fundamentally different from a social, cultural and religious point of view, today things have changed. China is a superpower, present everywhere through its products, its diaspora, its political influence.

Romania will have to manage its own relationship with China, beyond the demands of its current allies, for the benefit of both – and profitable policies can only start from a correct fundamental knowledge of Chinese society and state.

Keywords: sinology, Romanian authors, researches, China, society.

Ce este sinologia?

Deși definirea termenului „sinologie” pare o sarcină dintre cele mai simple, o scurtă investigație prin dicționarele românești semnificative ridică mai multe nuanțe – și chiar semne de întrebare.

Cea mai bună realizare a perioadei interbelice, sub semnătura lui August Scriban – „Dicționarul limbii românești” –, definește sinologia ca „Știința limbii, istoriei și instituțiilor Chinei”². Subînțelegem deja caracterul obligatoriu multidisciplinar al domeniului sinologic, care angajează lingvistica, istoria și științele administrativ-juridice.

În anii de după Revoluția din 1989, definițiile devin mai complexe, clarificând suplimentar obiectul de cercetare și metodologiile de lucru. „Dicționarul Enciclopedic” (redactat și publicat în volume succesive în perioada 1993-2009) vorbește despre sinologie ca „disciplină care are ca obiect de studiu lumea chineză în general. În particular, specialistul în sinologie cercetează mitologia, istoria, gândirea, literatura sau religiile Chinei, condiția fundamentală fiind competența lingvistică (în special accesul la texte în limba chineză veche), iar obiectivul urmărit este traducerea unor

¹ Prof. univ. dr. Universitatea „Lucian Blaga”, Sibiu; e-mail: eugen.strautiu@ulbsibiu.ro.

² August Scriban, *Dicționarul limbii românești*, București, Institutu de Arte Grafice „Presa Bună”, 1939.

asemenea texte în limba maternă sau într-o limbă de circulație internațională, comentarea și popularizarea lor”³. Opera concurentă, „Noul Dicționar al Limbii Române”, este mai lapidar: sinologia este o „știință care se ocupă cu studiul istoriei, limbii, literaturii și culturii poporului chinez”⁴.

Evidența care se impune de la sine este pierderea, de la o epocă la alta, a interesului pentru „instituțiunile” chineze, care era marcat special în opera lui Scriban. Este nevoie de o explicație, și, poate, de o critică. România democratică a devenit deranjată de „instituțiunile” comuniste ale Chinei, organizarea politică a acestora rămânând acolo comunistă. Excluzând din definiții preocuparea pentru organizarea administrativ-politică, intelectualii români au rezolvat problema în specific național – nu există, deci nu ne interesează. Din punct de vedere intelectual și al cercetării științifice, aceasta este o catastrofă. Căci nimic din China contemporană nu poate fi înțeles fără componenta sa politică și, pe de altă parte, orice dialog își câștigă cadrul prin acorduri de bază politice – după care se dezvoltă cele tehnice, specializate. Până la urmă, avem și aici o explicație pentru calitatea mediocră a relațiilor oficiale între China și România.

Această eroare nu au făcut-o politicienii și cercetătorii străini. În „Larousse”, sinologia este „studiul istoriei, limbii și civilizației chineze”⁵ (civilizația include structura și performanța administrativ-politică). Iar „Cambridge Dictionary” definește sinologia drept „studiul limbii, literaturii, istoriei, societății etc. chineze”⁶ (societatea include instituțiile).

Ce este sinologul?

În forma cea mai simplă, sinologul este cercetătorul care investighează, cu mijloace specifice cercetării științifice, lumea chineză. Acceptând această definiție de bun simț („common sense”), deja excludem din corpul sinologilor multe categorii de autori care au scris despre China.

Nu este sinolog un turist care a vizitat China și a scris un jurnal de călătorie (chiar dacă este cercetător prin profesie!). Nu este sinolog un diplomat care a îndeplinit acolo o misiune, oricât de îndelungată, iar apoi a scris memorii, oricât de impresionant cantitativ și calitativ. Nu este mai mult sinolog un jurnalist care scrie jurnal de călătorie sau compilează din știrile agențiilor de presă, pentru a susține o rubrică într-o producție jurnalistică. Nici un profesor de limba chineză nu este prin munca lui sinolog, decât dacă nu a reușit să ofere tratate lingvistice – astfel demonstrează rezultate în cercetare (care este altceva decât activitatea didactică). Toate munca acestor autori devine instrument de lucru pentru sinologi – dar nu este sinologie.

Așadar, în termenii epocii contemporane, sinologul este cercetător (această calitate este atestată prin diplomă de doctor în științe sau alte certificate profesionale – dar aici deja discuția trebuie particularizată), care utilizează metodologia uneia sau mai multor științe, pentru a investiga aspecte particulare sau generale ale lumii chineze. Forma în care lucrează este cea științifică (aparatură critică, bibliografie indicată

³ Marcel D. Popa et al., *Dicționar enciclopedic*, București, Editura Enciclopedică, 1993-2009.

⁴ *Noul dicționar explicativ al limbii române*, București, Litera Internațional, 2002.

⁵ *Définitions : sinologie - Dictionnaire de français Larousse*.

⁶ *SINOLOGY | meaning in the Cambridge English Dictionary*.

explicit, verificarea surselor, utilizarea unor metode proprii domeniului de știință pe care îl stăpânește), iar rezultatele și concluziile sale au o înaltă valoare aplicativă.

Încă o problemă cu privire la capacitatea sinologului devine obligatoriu de rezolvat. Cunoașterea limbii chineze este obligatorie pentru a face sinologie? În opinia noastră, nuanțele sunt atât de multe și atât de importante, încât răspunsul vine de la sine.

Prima chestiune. Ce este limba chineză? Mandarină este limba oficială în Republica Populară Chineză și Taiwan, dar și una dintre limbile oficiale în Hong-Kong. În profunzimile societății chineze se vorbește și Hunaneză, Wu, Jiangxineză, Hakka, Yue (inclusiv Cantoneză-Taishaneză), Shaojiang, Ping, Min și multe alte limbi. În aceeași provincie diversitatea limbilor (sau dialectelor) este impresionantă; în Fujian se vorbesc Min, Fuzhouneză și Mandarin, care diferă mult una de cealaltă⁷. Așadar, ce înseamnă a cunoaște și utiliza limba chineză?

A doua chestiune. Toate marile opere ale culturii chineze sunt traduse în limbi naționale (în limba română inclusiv). Toate lucrările importante ale contemporaneității sunt traduse în limbi de circulație internațională și sunt disponibile pe Internet. Chiar autorii chinezi scriu și publică în mod obișnuit în limba engleză. Munca lor este universal disponibilă pe această cale.

A treia chestiune. Tehnologia deja oferă numeroase formule de traducere și interpretare a limbii chineze în limbi naționale (fiind mai avansată în privința limbilor de circulație internațională). O comunicare cu un chinez sau un public vorbitor de limba chineză este automat transmisă destinatarului în limba proprie. Bariera de limbă pur și simplu se evaporă.

În aceste condiții, suntem de părere că avem la dispoziție metode și mijloace pentru a face sinologie fără cunoașterea „limbii chineze”. Sigurul domeniu de știință pentru care stăpânirea nuanțată a limbii chineze și chiar a dialectelor ei rămâne necesar este lingvistica (dar, pentru cât timp?). Să cercetezi geografia, istoria, economia, politica, administrația, securitatea și chiar cultura chineză utilizând altă limbă decât cea chineză este perfect fezabil – și se întâmplă în mod cotidian.

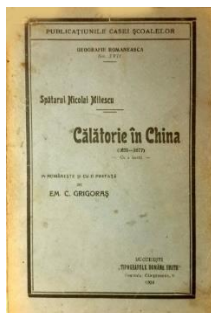
Scurtă istorie a sinologiei românești

Începutul sinologiei românești, cu valoarea simbolică a unui mit fondator, se leagă de personalitatea lui Nicolae Milescu Spătarul (în diferite cercetări, aflăm formele „Nicolae Spătaru Milescu”, „Nicolae Milescul Spătariul”, „Nicolae Spătariul” ș.a.). Acesta a trăit între anii 1636-1708, iar experiența lui în lumea chineză datează din anii 1675-1678, când a condus o solie a țarului Rusiei la împăratul Chinei. Întors la Moscova, a scris lucrările „Jurnal de călătorie în China” și „Descrierea Chinei”. Originalele au fost scrise în limba rusă, cu caractere chirilice. Prima carte tipărită în limba română, cu Nicolae Milescu Spătarul autor, datează din 1888, poartă titlul „De la Tobolsk până în China: note de călătorie”, și este producție editorială a Academiei Române⁸.

⁷ Francis Norbert, *Language and dialect in China*, în „Chinese Language and Discourse”, Vol. 7, No. 1, 2016.

⁸ Spătarul Nicolae Milescu, *De la Tobolsk până în China: note de călătorie*, București, Tipografia Academiei Române, 1888.

În perioada interbelică, re-editarea lui Milescu Spătarul a avut sensul informării publicului larg, dar și a furnizării de materiale didactice. Cartea „Călătorie în China (1675-1677): cu o hartă” este oferită de către Editura Casei Școalelor în 1926⁹, dar și de către Monitorul Oficial și Imprimeriile Statului, în 1941¹⁰.

Regimul comunist, atât la București, cât și la Chișinău și Moscova, a promovat imaginea emblematică a autorului moldovean, reeditând operele sale atât în limba română¹¹, cât și în limba rusă¹². După căderea comunismului, Bucureștiul și Chișinăul au continuat să păstreze memoria lui Nicolae Măilescu Spătarul nu doar re-editând masiv cele două opere ale sale. La Chișinău, bustul său este amplasat pe „Aleea Clasicilor” din parcul central (Grădina publică „Ștefan cel Mare și Sfânt”), iar în România poate fi văzut la Muzeul Național de Literatură „Mihail Kogălniceanu” (L. Averbuh, „Bustul lui Nicolae Măilescu Spătarul”, ghids, 1980) sau în fața Bibliotecii județene „Nicolae Măilescu Spătarul” din Vaslui. Banca Națională a Moldovei a lansat o emisiune monetară sub denumirea „375 de ani de la nașterea lui Nicolae Măilescu”, în anul 2011, iar Academia de Științe a Moldovei decernează medalia „Nicolae Măilescu Spătarul” pentru merite deosebite în știință.

În timp ce cultivau personalitatea și opera lui Măilescu Spătarul, cercetătorii și instituțiile de profil din România au pus și bazele primelor abordări analitice ale societății, instituțiilor și proceselor din lumea chineză. Prima contribuție pe care am reușit să o aflăm în cataloagele românești este semnată de către Mihail Negru, poartă titlul „Aspecte și fragmente din civilizațiunea și gândirea chineză de la origină și până astăzi”, fiind editată în 1920¹³; o cercetare mai largă a fost oferită în 1937¹⁴. Primul

⁹ Spătarul Măilescu, Nicolae, *Călătorie în China (1675-1677): cu o hartă*, București, Editura Casei Școalelor, 1926.

¹⁰ Măilescu, Nicolae Spătarul, *Călătorie în China (1675-1677): cu o hartă*, București, Monitorul Oficial și Imprimeriile Statului. Imprimeria Centrală, 1941.

¹¹ La București, prima ediție după război este *Jurnal de călătorie în China*, București, Editura de Stat pentru Literatură și Artă, 1956 (urmată de numeroase alte ediții: 1958, 1962, 1974, 1987).

¹² La Moscova a fost tipărită cartea basarabeianului Valeriu Matei, *Nicolai Măilescu Spafarii. Pamiatnâie knijnâie datâ*, Moscova, Nauka, 1986.

¹³ Mihail Negru, *Aspecte și fragmente din civilizațiunea și gândirea chineză de la origină și până astăzi*, București, Editura Librăriei A.A. Stănculescu, 1920.

¹⁴ Idem, *China și poporul chinez – dela origină până azi*, București, Universul, 1937.

român care a publicat note de călătorii în China este (după o cercetare vastă în toate cataloagele online semnificative, cu rezerva că cercetări ulterioare ar putea infirma această concluzie de etapă) a lui Ion Vasilescu-Nottara, care a tipărit „Străbătând China: de la Shanghai la Peking. Note de călătorie”, în anul 1926¹⁵. Analize geopolitice incipiente (mai degrabă note) au fost oferite de către Nicolae Iorga în 1904¹⁶ și Ion Conea în 1927¹⁷; așadar, nicidecum nu putem vorbi despre o direcție de cercetare. Până la al Doilea Război Mondial, China rămânea pentru români o lume exotică, îndepărtată în număr de kilometri și număr de zile de călătorie, nesemnificativă din punct de vedere al potențialului economic și al influenței politice.

Lucrurile s-au schimbat odată cu schimbarea regimurilor politice în cele două țări. Internaționalismul proletar, dar și interesul României pentru a balansa influența politică dominantă a Uniunii Sovietice în regiune, a făcut ca relațiile politice între cele două țări să fie dintre cele mai bune, iar componenta culturală și de cercetare științifică a fost planificată în scopul acestei apropieri. În condiții de centralizare și planificare a procesului editorial, dar și de cenzură drastică, în România s-a cercetat, s-a redactat și tipărit din ce în ce mai mult despre comunismul chinez. Tonul l-au dat mari personalități culturale (George Călinescu¹⁸, Paul Anghel¹⁹, Eugen Barbu²⁰) și politice (Petru Groza²¹), care la întoarcerea din „noua Chină” au publicat jurnale de călătorie, filtrate substanțial prin expertiza lor fundamentală.

Cea mai prodigioasă direcție de cercetare a oferit-o istoriografia, care a produs atât volume (Andrei Bantaș²²), cât și articole de cercetare apărute în publicația centrală de profil, „Magazin Istoric” (Anna Eva Budura²³). Filozofii au scris despre „momentul Hong Fan” (Ion Banu²⁴) sau „momentul sofist” (Gheorghe Vlăduțescu²⁵), dar au dat spațiu larg și propagandei marxiste (Alexandru Boboc²⁶). Profesorii de limba chineză, la nivel universitar, au oferit prețioase cercetări lingvistice, între nu-

¹⁵ Ion M. Vasilescu-Nottara, *Străbătând China: de la Shanghai la Peking. Note de călătorie*, București, Ancora, S. Benvenisti, 1926.

¹⁶ Nicolae Iorga, *Războiul din Extremul Orient. China, Japonia, Rusia asiatică: Schițe*, București, Editura Librăriei Socec&Comp., 1904.

¹⁷ Ion Conea, *Ce vrea China? China de până eri. De ce China nu-i în pas cu vremea?*, în „Buletinul Societății Regale Române de Geografie”, Vol. 46, 1927.

¹⁸ George Călinescu, *Am fost în China Nouă*, București, Editura de Stat pentru Literatură și Artă, 1955.

¹⁹ Paul Anghel, *O clipă în China*, București, Editura Sport-Turism, 1978.

²⁰ Eugen Barbu, *Jurnal în China*, București, Editura Eminescu, 1970.

²¹ Petru Groza, *Prin țara celor șase sute de milioane. China de ieri și de azi: note de drum*, București, Editura de Stat pentru Literatură și Artă, 1956.

²² Andrei Bantaș, *Scurtă istorie a Chinei*, București, Editura Tineretului, 1959.

²³ Anna Eva Budura, *Itinerar istoric: Republica Populară Chineză*, în „Magazin Istoric”, Vol. II, No. 10 (19), Octombrie 1968.

²⁴ Ion Banu, *Filozofie socială, magie și limbaj grafic în Hong-fan*, în „Revista de Filozofie”, Vol. 18, No. 9, 1971.

²⁵ Gheorghe Vlăduțescu, *Momentul «sofist» în filosofia chineză veche*, în „Analele Universității C.I. Parhon București. Seria științelor sociale. Filozofie”, Vol. 27, No. 1, 1978.

²⁶ Alexandru Boboc, *Die Werke von Karl Marx und Friedrich Engels in China [recenzie]*, în „Revista de Filosofie”, Vol. 32, No. 5, 1985.

mele care s-au impus fiind de menționat Ileana Hoge Velîșcu²⁷ și Florentina Vișan²⁸ de la Universitatea din București. Cercetătorii și profesorii în studii culturale au publicat într-o serie foarte prizată de public, oferită de Editura Meridiane (Ion Frunzetti²⁹, Dan Laurențiu Cruceru³⁰), laolaltă cu traduceri ale unor culturologi anglo-americani și francezi.

Contemporaneitatea

Anul 1989 a descătușat libera inițiativă în societatea românească – incuzând aici libertatea de cercetare și transformarea editurilor în societăți private, orientate spre profit. Din cumulara celor două, cercetarea spațiului chinez a câștigat oportunități deosebite. Dacă adăugăm libertatea de mișcare (care a făcut ca românii să poată ajunge mai ușor în China și reciproc) și oportunitățile globale de conectare prin telefonie și Internet, dintr-o dată a cunoaște, a înțelege și a cerceta China (uneori în cooperare cu chinezii) devin exerciții fezabile, la îndemâna tot mai multor interesați. Din păcate, un proces contrar a câștigat o pondere tot mai importantă: de la simpatia și cooperarea specifice anilor 1990, odată ce România a aderat la NATO, relațiile politice s-au diluat și au căpătat chiar conotații de răceală (nu la fel s-au raportat la China celelalte state foste comuniste, devenite membre NATO!). Acest fenomen a fost recepționat diferit și a avut influențe diferite în centrele românești de expertiză chineză.

Pentru edituri, linia politică oficială practic nu a contat. Ca afaceri private, acestea au găsit o piață de desfacere însemnată, construită pe un interes firesc al societății românești. Marile edituri au creat colecții și serii dedicate realităților chineze, dar au găzduit și experții români. Menționăm doar Editura Nicolescu, care a publicat două cărți ale fostului ministru și rector Andrei Marga³¹; Editura Corint, care a oferit trei volume ale lui Dan Tomozei³²; Editura Etnologică, unde au apărut cercetările lui Șerban Toader asupra spiritualității chineze³³; Editura Mega din Cluj a tipărit o serie de volume ale lui Mihai Croitor, cu privire la politica externă a Chinei și relațiile

²⁷ Ileana Hoge Velîșcu, *Pasărea fericirii: basme populare din China*, București, Editura Univers, 1973; Idem, *Dicționar al literaturii chineze clasice și moderne*, București, Editura Științifică, 1983; Idem, *Permanențe și metamorfoze ale poeziei clasice chineze*, Universitatea din București, 1984.

²⁸ Florentina Vișan, *Curs de sintaxa limbii chineze contemporane*, Universitatea din București, 1984.

²⁹ Ion Frunzetti, *Pictura chineză clasică*, București, Editura Meridiane, 1979.

³⁰ Dan Laurențiu Cruceru, *O cale spre universalitate: eseu despre identitatea culturii chineze*, București, Editura Meridiane, 1987.

³¹ Andrei Marga, *Ascensiunea globală a Chinei*, București, Editura Niculescu, 2015; Idem, *China ca supraputere*, București, Editura Niculescu, 2021.

³² Dan Tomozei, *Diplomația Panda*, București, Editura Corint, 2015; Idem, *Statul în secolul XXI - Modelul chinez*, București, Editura Corint, 2016; Idem, *Timpul Chinei*, București, Editura Corint, 2018.

³³ Șerban Toader, *China*, București, Editura Etnologică, 2018; Idem, *China: Confucianism, Daoism, chei culturale*, București, Editura Etnologică, 2019; Idem, *Despre noțiunea chineză de cedare rang*, București, Editura Etnologică, 2011; Idem, *În China și aici: eseuri etnografice*, București, Editura Etnologică, 2020; Idem, *Reflectarea viziunii holistice în principiile strategiei militare antice chineze*, București, Editura Etnologică, 2013.

româno-chineze în anii comunismului³⁴. Jurnalele de călătorie s-au tipărit și s-au vândut masiv, în câteva zeci de titluri.

Pe de altă parte, revistele științifice au găzduit mulți autori chinezi în anii 1990, colaborând cu cercetători de acolo în comitetele științifice. De la caz la caz (mai ales revistele instituțiilor de învățământ superior militar sau ale ministerelor) au diluat această cooperare, preferând să publice cercetători români și occidentali care au oferit analize politice, geopolitice, strategice și de securitate asupra evoluțiilor internaționale ale Chinei. Este cazul „Monitor Strategic”³⁵, revista Institutului pentru Studii Politice de Apărare și Istorie Militară. O excepție fac revistele românești de cercetare economică, care au continuat colaborările și au văzut în relația României cu China mai degrabă oportunități decât adversități – așa cum procedează „Global Economic Observer”³⁶, editată de către Institutul de Economie Mondială al Academiei Române în cooperare cu Facultatea de Științe Economice și Administrarea Afacerilor a Universității „Nicolae Titulescu” din București.

Concluzii

Până în momentul de față, sinologia românească ne apare drept un domeniu de cercetare (disciplină de cercetare) care prezintă un domeniu de investigație propriu (lumea chineză sub toate aspectele ei) și lucrează cu o metodologie de cercetare împrumutată din științele care colaborează la cunoașterea domeniului (geografie, istorie, științe juridice, științe economice, științe politice și administrative, studii de securitate ș.a.).

Lipsește însă un corp profesionist de cercetare dedicat lumii chineze, care să studieze în echipe, prin proiecte vaste, teme precum caracteristicile fundamentale, procesele de bază și fenomenele definitorii ale lumii chineze. De fapt, sinologia românească se prezintă ca o sumă de cercetări specializate ale unor aspecte particulare, atât cât au reușit cercetătorii individuali să descrie și să explice. Îi lipsesc instrumentele de lucru publicate sistematic și profesionist (atlase, cronologii, bibliografii, culegeri de documente etc.). Sinologia românească nici măcar nu este conștientă de ea însăși, cercetătorii spațiului chinez raportând rezultate în calitate de istorici, economiști, politologi etc. – dar nu în calitate de sinologi.

Saltul de la ocazional la sistematic, de la cercetare individuală la cercetare în echipă, de la inițiative singulare ale unei instituții la coordonarea prin consorții, de la lipsa surselor de finanțare la destinarea unor fonduri de cercetare multianuale și consistente, nu mai poate aștepta. Lumea se schimbă, iar în această lume China este deja

³⁴ Mihai Croitor, *Anul tigrului de hârtie: dinamica rupturii sovieto-chineze (1964)*, Cluj Napoca, Editura Mega, 2019; Idem, *România și conflictul sovieto-chinez (1956-1971)*, Cluj Napoca, Editura Mega, 2009; Idem, *În umbra tigrului de hârtie: ruptura sovieto-chineză în ecuația bipolarismului (1961-1963)*, Cluj-Napoca, Editura Mega, 2019; Idem, *Unitate și conflict în lagărul comunist: dialectica rupturii sovieto-chineze*, Cluj-Napoca, Editura Mega, 2007; Idem, *România și conflictul sovieto-chinez (1956-1971)*, Cluj-Napoca, Editurile Eikon/Mega, 2014; M. Croitor, Sanda Borșa, *În numele revoluției: Mao și cultura politică chineză*, Cluj-Napoca, Editura Mega, 2008; Idem, *Moscova 1963: eșecul negocierilor sovieto-chineze*, Cluj-Napoca, Editurile Eikon/Mega, 2014.

³⁵ *Monitor Strategic* - ISPAIM (mapn.ro).

³⁶ <http://www.globeco.ro/>.

actor fundamental, prezent peste tot prin produse brute sau manufacturate, tehnologii de vârf, capacitate investițională enormă, interese politice și strategice pe măsură. Este momentul (era de mult!) să cunoaștem lumea chineză începând de la bazele ei spre manifestările recente și detaliate, pentru a pune bazele unor politici realiste de cooperare, în folosul ambelor popoare.